

Veus Superposades i Reparlat

Codi: 43817
Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
4315982 Traducció Audiovisual	OB	0	2

Professor de contacte

Nom: Judith Cortés Villarroya

Correu electrònic: Judith.Cortes@uab.cat

Altres indicacions sobre les llengües

Algunes sessions sobre pràctiques es faran en català.

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: espanyol (spa)

Equip docent

Judith Cortés Villarroya

Equip docent extern a la UAB

Àurea Millán

Pablo Romero Fresco

Prerequisits

No hi ha prerequisits.

Objectius

- Conèixer la història i el context legal en l'àmbit nacional i internacional en matèria de subtitulació en directe.
- Conèixer la realitat de l'usuari.
- Entendre i analitzar diversos productes audiovisuals subtitulats en directe.
- Fer subtitulacions en directe de tipologia diversa amb els seus registres corresponents.
- Conèixer el "software", les tècniques i les característiques de la subtitulació en directe.
- Adquirir nocions teòriques i aptituds pràctiques per crear subtítols mitjançant reconeixement de parla.
- Conèixer la modalitat de veus superposades i els diferents sistemes de treball: traducció per a postproducció (amb guió i sense, amb ajust i sense) i per a preproducció (traducció sense guió i adaptació).

Competències

- Demostrar una actitud i un comportament ètics actuant d'acord amb els principis deontològics de la professió.

- Distingir les diferents modalitats i els gèneres textuais de la traducció audiovisual i l'accessibilitat als mitjans i les seves característiques.
- Dominar estratègies de correcció, revisió lingüística i postedició dels productes audiovisuals.
- Gestionar projectes de traducció audiovisual, d'accessibilitat i de localització multimèdia, de webs i de videojocs
- Reconèixer els problemes de traducció específics de les diferents modalitats de productes audiovisuals i aplicar els coneixements adquirits per resoldre'ls.
- Tenir les habilitats d'aprenentatge que permetin continuar estudiant de manera principalment autònoma o autodirigida.
- Traduir i fer accessibles productes audiovisuals, productes multimèdia, webs, videojocs i aplicacions informàtiques.
- Utilitzar els programes informàtics específics per traduir i fer accessibles productes audiovisuals, productes multimèdia i videojocs.

Resultats d'aprenentatge

1. Demostrar una actitud i un comportament ètics actuant d'acord amb els principis deontològics de la professió.
2. Fer traduccions per a veu superposada i subtitulació per reconeixement de la parla que compleixin les normes i els estàndards professionals de la indústria.
3. Identificar i corregir errors en productes traduïts mitjançant veu superposada i subtitulació per reconeixement de la parla
4. Identificar les principals característiques de les modalitats de veu superposada i subtitulació per reconeixement de la parla.
5. Liderar i treballar en equips que duguin a terme traducció per a veu superposada o subtitulació per reconeixement de la parla.
6. Reconèixer els aspectes econòmics i professionals del sector de la subtitulació per reconeixement de la parla i la veu superposada.
7. Resoldre problemes de traducció relacionats amb la subtitulació per reconeixement de la parla.
8. Resoldre problemes de traducció relacionats amb la veu superposada.
9. Tenir les habilitats d'aprenentatge que permetin continuar estudiant de manera principalment autònoma o autodirigida.
10. Traduir ajustant-se a les restriccions d'espai usant la tècnica de la subtitulació per reconeixement de la parla.
11. Traduir ajustant-se a les restriccions d'espai usant la tècnica de la veu superposada, amb guió o sense.
12. Utilitzar programes per fer traduccions mitjançant reconeixement de la parla.

Continguts

Veus superposades

Aspectes teòrics de les veus superposades. Sincronies i característiques principals.

Aspectes pràctics de les veus superposades: tipologia i sistemes de treball. Introducció de codis de temps, format i tipus de guions.

La traducció de documentals de divulgació científica: narradors en "off" i entrevistats.

La traducció de reportatges.

La traducció de "realities" i d'extres de pel·lícules.

Aspectes de variació lingüística. Aspectes terminològics i formals.

Traducció de llengües desconegudes amb guió en anglès.

Traducció amb guió i sense.

El registre en les veus superposades.

Reparlat/subtitulació en directe

La subtitulació en directe: definició, orígens i tipologia.

Panorama nacional i internacional de la subtitulació en directe.

L'usuari.

Programa de reconeixement de parla i creació de subtítols.
 Introducció a la interpretació: tècniques de concreció en el discurs.
 Reconeixement de parla: errors més freqüents, puntuació. Programes de tipologia variada.

Metodologia

S'utilitza una metodologia activa amb activitats de diversos tipus. S'utilitzen els instruments del Campus Virtual de la UAB per a la versió presencial i les aules Moodle per a l'entorn virtual d'ensenyament i aprenentatge.

Realització	de	tasques	de	traducció
Realització	de	projectes	de	traducció
Resolució				d'exercicis
Presentacions	de	treballs	individuals/en	grup
Debats	(presencials	o	en	fòrums)
Tècniques		d'aprenentatge		cooperatiu

Les activitats didàctiques s'organitzen en tres blocs, segons el grau de autonomia requerit de l'estudiant:

- Activitats dirigides: requereix la direcció d'un professor.
- Activitats supervisades: requereix la supervisió més o menys puntual d'un professor.
- Activitats autònomes: l'estudiant s'organitza el temps i l'esforç de manera autònoma (individualment o en grup).

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Activitats supervisades pel professor	18	0,72	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12
Classes magistrals i de resolució de problemes	36	1,44	1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 12
Treball autònom dels alumnes	96	3,84	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12

Avaluació

La informació sobre l'avaluació, el tipus d'activitat d'avaluació i el seu pes sobre l'assignatura és a títol orientatiu. El professor responsable de l'assignatura la concretarà en començar-ne a impartir la docència.
 Normativa FTI de recuperació d'activitats avaluables en el cas d'un 'no avaluable' o d'un 'suspens' (COAT FTI, 09/06/2010)

Es considera un 'no avaluable' quan l'alumne no s'ha presentat al 75% de les activitats avaluables.[vid. 2]

1.1. Cada professor (o grup de professors en el cas de les assignatures amb més d'un grup) determinarà la recuperació d'activitats avaluables a la guia de l'assignatura i farà constar el mecanisme per assolir-la.

1.2. El mateix criteri s'aplicarà a tots els grups d'una assignatura.

Només es podrà recuperar nota en els casos següents:

2.1. Quan, de manera justificada, l'alumne no s'hagi presentat al 25 - 30% de les activitats avaluables;

2.2. Quan la nota final, incloent-hi la nota per a la competència clau de l'assignatura, prèvia a l'acta sigui entre un 4 i un 4,9.

2.3. En tots dos casos l'estudiant es presentarà exclusivament a les activitats o proves no presentades o suspeses.

2.4. En assignatures on s'ha d'aconseguir una nota mínima en unes proves determinades (per exemple, per

assegurar el nivell mínim d'una competència o habilitat d'idioma) l'alumne haurà d'assolir la corresponent nota mínima estipulada per obtenir la qualificació d'aprobat (5.0) en la nota final. (Per a totes les assignatures:) Esmantindrà el mateix criteri d'avaluació i còmput de nota final .

S'exclouen de la recuperació de nota les avaluacions vinculades a un treball acadèmic i/o professional dirigit de durada semestral o anual.

S'exclouen de la recuperació de nota les proves suspeses per còpia o plagi.

Una vegada superats l'assignatura o el mòdul, aquests no podran ser objecte d'una nova avaluació.

En cap cas es podrà recuperar nota mitjançant una prova final equivalent al 100% de la nota.

En cas que es produeixin diverses irregularitats en les activitats d'avaluació d'una mateixa assignatura, la qualificació final d'aquesta assignatura serà 0. S'exclouen de la recuperació de nota les proves suspeses per còpia o plagi.

Es considera com a "còpia" un treball que reproduïx tot o gran part del treball d'un/ altre/a company/a, i com a "plagi" el fet de presentar part o tot un text d'un autor com a propi, és a dir, sense citar-ne les fonts, sigui publicat en paper o en forma digital a Internet. La còpia i el plagi són robatoris intel·lectuals i, per tant, constitueixen una falta que serà sancionada amb la nota "zero". En el cas de còpia entre dos alumnes, si no es pot saber qui ha copiat qui, s'aplicarà la sanció a tots dos alumnes.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Exercici de la unitat 1 de veus superposades	12,5	0	0	1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 11
Exercici de la unitat 2 de veus superposades	12,5	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 11
Exercici de la unitat 3 de veus superposades	15	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 11
Exercici 1 (reparlat)	20	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 12
Exercici 2 (reparlat)	20	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 12
Participació a classe/en fòrums de subtitulació i reparlat	10	0	0	1, 3, 4, 6, 9, 12
Participació a classe/en fòrums de veus superposades	10	0	0	1, 3, 4, 6, 8, 9

Bibliografia

SUBTITULACIÓ EN DIRECTE

Arumí Ribas, M. and P. Romero-Fresco (2008) 'A Practical Proposal for the Training of Respeakers', Journal of Specialised Translation 10: 106-127. Available online: http://www.jostrans.org/issue10/art_arumi.php [last access 19 November 2015].

Baaring, I. (2006) 'Respeaking-based online subtitling in Denmark', in C. Eugeni and G. Mack (eds) Intraline, Special Issue on Respeaking. Available online: http://www.intralinea.org/specials/article/Respeaking-based_online_subtitling_in_Denmark [last access 19 November 2015].

Boulianne, G., J.-F. Beaumont, M. Boisvert, J. Brousseau, P. Cardinal, C. Chapdelaine, M.

Comeau, P. Ouellet, F. Osterrath and P. Dumouchel (2009) 'Shadow Speaking for Real-time Closed captioning of TV Broadcasts in French', in A. Matamala and P. Orero (eds) Listening to Subtitles. Subtitles for the Deaf and Hard of Hearing, Bern: Peter Lang, 191-207.

CSA (2011) Charte relative à la qualité du sous-titrage à destination des personnes sourdes ou malentendantes, Paris: Conseil Supérieur de l'Audiovisuel. Available online: <http://www.csa.fr/Espace-juridique/Chartes/Charte-relative-a-la-qualite-du-sous-titrage-a-destination-des-personn> [last access 19 November 2015].

Dumouchel, P., G. Boulianne and J. Brousseau (2011) 'Measures for quality of closed captioning', in A. Şerban, A. Matamala and J.-M. Lavour (eds) *Audiovisual Translation in Close-up: Practical and Theoretical Approaches*, Bern: Peter Lang, 161-172.

English Broadcasters Group (EBG) (2014) Report on Efforts to Improve the Quality of Closed Captioning, Toronto: EBG. Available online: http://www.crtc.gc.ca/fra/BCASTING/ann_rep/bmt_cbc_rm_sm.pdf [last access 19 November 2015].

Eugeni, C. (2006) 'Introduzione al rispeaking televisivo', in C. Eugeni and

G. Mack (eds) *Intralinea, Special Issue on Respeaking*. Available online: http://www.intralinea.org/specials/article/Introduzione_al_rispeaking_televisivo [last access 19 November 2015].

Eugeni, C. (2008a) 'Respeaking the News for the Deaf: for a real special needs-oriented subtitling', *Studies in English Language and Literature*, 21, National Taiwan University of Science and Technology, Taipei.

Eugeni, C. (2008b) 'A Sociolinguistic Approach to Real-time Subtitling: Respeaking vs. Shadowing and Simultaneous Interpreting', in C. J. Kellett Bidoli and E. Ochse (eds) *English in International Deaf Communication*, Bern: Peter Lang, 357-82.

Eugeni, C. (2009) *La sottotitolazione in diretta TV. Analisi strategica del rispeaking verbatim di BBC News (Live Subtitling for TV. Strategic Analysis of Live Subtitling for BBC News)*, Unpublished PhD Thesis, Naples: Università degli Studi di Napoli Federico II.

Eugeni, C. (2009) 'Respeaking the BBC News: A Strategic Analysis of Respeaking on the BBC', *The Sign Language Translator and Interpreter*, 3(1): 29-68.

Eugeni, C. (2012) 'A Strategic Model for the Analysis of Respoken TV Subtitles', *US-China Foreign Language*, Vol. 10, No. 6.

Eugeni, C. and G. Mack (2006) (eds) *Intralinea, Special Issue on New Technologies in Real Time Intralingual Subtitling*. Available online: <http://www.intralinea.org/specials/respeaking> [last access on 19 November 2015].

Jensema, C., R. McCann, and S. Ramsey (1996) 'Closed-captioned television presentation speed and vocabulary', *American Annals of the Deaf* 141(4): 284-292.

de Korte, T. (2006) 'Live inter-lingual subtitling in the Netherlands', in C. Eugeni and G. Mack (eds) *Intralinea, Special Issue on Respeaking*. Available online: http://www.intralinea.org/specials/article/Live_inter-lingual_subtitling_in_the_Netherlands [last access 19 November 2015].

Lambourne, A., J. Hewitt, C. Lyon and S. Warren (2004) 'Speech-Based Real-Time Subtitling Services', *International Journal of Speech Technology* 7(4): 269-79.

Lambourne, A. (2006) 'Subtitle Respeaking', in C. Eugeni and G. Mack (eds) *Intralinea, Special Issue on Respeaking*. Available online: http://www.intralinea.org/specials/article/Subtitle_respeaking [last access 19 November 2015].

Luyckx, B., T. Delbeke, L. Van Waes, M. Leijten and A. Remael (2013) 'Live Subtitling with Speech Recognition. Causes and Consequences of Text Reduction', *Across Languages and Cultures* 14 (1): 15-46.

Marsh, A. (2006) 'Respeaking for the BBC', in C. Eugeni and G. Mack (eds) *Intralinea, Special Issue on Respeaking*. Available online: http://www.intralinea.org/specials/article/Respeaking_for_the_BBC [last access 19 November 2015].

- Matthews, L. (2015) *Getting the Full Picture? Viewers' experiences of television Subtitling*, London: AOHL (Action on Hearing Loss).
- Mikul, C. (2014) *Caption Quality: International approaches to standards and measurement*, Sydney: Media Access Australia.
- Matamala, A., P. Romero-Fresco and L. Daniluk (forthcoming) 'An Exploratory Study on the Use of Respeaking for The Transcription of Non-fictional Genres', submitted to META.
- Moussadek, M. (2008) 'Sous-titreur pour sourds à la TV, un nouveau métier en Suisse', *Intermittent* Sign 140: 15.
- OFCOM (2013) *Measuring the quality of live subtitling: Statement*, London: Office of Communications. Available online: <http://stakeholders.ofcom.org.uk/consultations/subtitling/statement> [last access 19 November 2015].
- OFCOM (2015a) *Measuring live subtitling quality: Results from the fourth sampling exercise*, London: Office of Communications. Available online: http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/consultations/subtitling/statement/QoS_4th_Report.pdf [last access 19 November 2015].
- Orero, P. (2006) 'Real-time subtitling in Spain', in C. Eugeni and G. Mack (eds) *Intralinea*, Special Issue on Respeaking. Available online: http://www.intralinea.org/specials/article/Real-time_subtitling_in_Spain [last access 19 November 2015].
- Remael, A. and B. van der Veer (2006) 'Real-Time Subtitling in Flanders: Needs and Teaching', in C. Eugeni and G. Mack (eds) *Intralinea*, Special Issue on Respeaking. Available online: http://www.intralinea.org/specials/article/Real-Time_Subtitling_in_Flanders_Needs_and_Teaching [last access 19 November 2015].
- Remael, A., L. Van Waes and M. Leijten (2014) 'Live Subtitling with Speech Recognition - How to pinpoint the challenges?', in D. Abend-David (ed.) *Media and translation: An interdisciplinary approach*, London: Bloomsbury, 121-147.
- Romero-Fresco, P. (2008) 'La subtitulación rehablada: palabras que no se lleva el viento', in Á. Pérez-Ugena and R. Vizcaíno-Laorga (eds) *ULISES: Hacia el desarrollo de tecnologías comunicativas para la igualdad de Oportunidades*, Madrid: Observatorio de las Realidades Sociales y de la Comunicación, 49-73.
- Romero-Fresco, P. (2009) 'More Haste Less Speed: Edited vs. Verbatim Respeaking', *Vigo International Journal of Applied Linguistics (VIAL)* VI: 109-33.
- Romero-Fresco, P. (2010) 'Standing on quicksand: viewers' comprehension and reading patterns of respoken subtitles for the news', in J. Díaz-Cintas, A. Matamala and J. Neves (eds) *New insights into audiovisual translation and media accessibility*, Amsterdam: Rodopi, 175-195.
- Romero-Fresco, P. (2011) *Subtitling through Speech Recognition: Respeaking*, Manchester: Routledge.
- Romero-Fresco, P. (2012) 'Respeaking in Translator Training Curricula. Present and Future Prospects', *The Interpreter and Translator Trainer (ITT)* 6-1: 91 - 112.
- Romero-Fresco, P. (2012b) 'Quality in live subtitling: the reception of respoken subtitles in the UK', in A. Remael, P. Orero and M. Carroll (eds) *Audiovisual translation and media accessibility at the crossroads*, Amsterdam: Rodopi, 111-133.
- Romero-Fresco, P. (2015) 'Final Thoughts: Viewing Speed', in P. Romero-Fresco (ed.) *The Reception of Subtitles for the Deaf and Hard of Hearing*, Berlin: Peter Lang, 335-343.
- Romero-Fresco, P. and J. Martínez (2015) 'Accuracy Rate in Live Subtitling: The NER model', in J. Díaz Cintas and R. Baños (eds) *Audiovisual Translation in a Global Context: Mapping an Ever-changing Landscape*, Palgrave Macmillan, 28-50.

VEUS SUPERPOSADES

Aleksonyte, Zivilė (1999) "Comparative Analysis of Subtitles and Voice-over in Danish and Lithuanian respectively as compared to English (based on the Danish film *Breaking the Weaves*)". Vilnius: Faculty of Philology, University of Vilnius.

Allouba, Esmat (1992) "Translator Investigator. A discussion of the problems of translating voiceovers". *Professional Translator & Interpreter*, 1: 9-10.

Baranitch, Vladimir (1995) "General situation with electronic media in Belarus". En Yves Gambier (ed.) *Communication audiovisuelle et transferts linguistiques. Audiovisual communication and language transfers* (International Forum, Strasbourg, 22-24 June 1995). Special issue of *Translatio* (FIT Newsletter / Nouvelles de la FIT), 308-311.

Cabré, Teresa (1999) *La terminología: representación y comunicación*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. (Sèrie monografies, 3).

Cebrián, Mariano (1992) *Géneros informativos audiovisuales. Radio, televisión, periodismo gráfico, cine, vídeo*. Madrid: Ciencia.

Daly, Albert F. (1985) "Interpreting for International Satellite Television". A H. Bühler (ed.) *Translators and Their Position in Society/ Der Übersetzer und seine Stellung in der Öffentlichkeit*. X World Congress of FIT/ Kongressakte X Weltkongress der FIT. Viena: Braumüller, 203-209.

Díaz-Cintas, Jorge & Orero, Pilar (2005) "Screen Translation, Voice-over". *Encyclopedia of Languages*, Londres: Elsevier, 473.

Dries, Josephine (1994) "Slightly Out of Synchron", *a Television Business International* (December): 62-63.

Espasa, Eva (2004) "Myths about documentary translation". En P. Orero (ed.) *Topics in Audiovisual Translation*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 183-197.

Fawcett, Peter (1983) "Translation Modes and Constraints", *The Incorporated Linguist* 22, 4: 186-190.

Fawcett, Peter (1996) "Translating film". En G.T. Harris (ed.) *On translating French literature and film*, Amsterdam: Rodopi, 65-88.

Franco, eliana (2000) "Documentary Film Translation: a Specific Practice?". En Chesterman, A; Gallardo, N.; Gambier, Y. (eds) *Translation in Context. Selected Contributions from the EST Congress*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.

Franco, Eliana P.C. (2000) *Revoicing the Alien in Documentaries. Cultural Agency, Norms and the Translation of Audiovisual Reality*.
http://tede.ibict.br/tde_arquivos/1/TDE-2005-02-23T06:09:47Z-94/Publico/ElianaPCFranco.pdf.

---- (2001) "Voiced-over television documentaries. Terminological and conceptual issues for their research", *Target* 13:2, 289-304.

---- (2001) "Inevitable Exoticism: The Translation of Culture-Specific Items in Documentaries". En Frederic Chaume & Rosa Agost (eds) *La traducción en los medios audiovisuales* (Col·lecció "Estudis sobre la traducció", n. 7), Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I, 177-181.

Franco, Eliana P.C.; Matamala, anna; Orero, Pilar (2010) *Voice-over Translation: an Overview*. Berna: Peter Lang. 2ª edición de 2012.

Gambier, Yves (2000) "Comunicación audiovisual y traducción: perspectivas y contribuciones", en Lorenzo, Lourdes i Pereira, Ana M. (eds.) *Traducción subordinada* (1). Eldoblaje (inglés-español-galego). Vigo: Servicio de Publicacións, Universidade de Vigo.

Grigaraviciute, I. ; Gottlieb, H. (1999) "Danish Voices, Lithuanian Voice-over. The Mechanics of Non-Synchronous Translation", *Perspectives: Studies in Translatology*, 7:1, 41-80.

Laine, Marsa (1996). "Le commentaire comme mode de traduction". En Gambier, Yves (ed.) *Les Transferts Linguistiques dans les Médias Audiovisuels*. Villeneuve d'Ascq (Nord): Presses Universitaires du Septentrion, 197-205.

León, Bienvenido (1999) *El documental de divulgación científica*. Barcelona: Paidós.

Lozano, D.; Matamala, Anna (2009) The translation of terminology in TV fiction series: the Spanish dubbing of ER. *VIAL*, 6, 73-87.

Matamala, Anna (2005) Freelance voice-over translation. Translating for the Catalan television. *Jostrans* 4, 45-48. [<http://www.jostrans.org/issue04/articles/matamala.html>]

Matamala, Anna (2010) Terminological challenges in the translation of science documentaries: a case-study. *Across Languages and Cultures* 11(2), 255-272.

Matamala, Anna (2009) Translating documentaries: from Neanderthals to the Supernanny. *Perspectives. Studies in Translatology*, 17(2), 93-107.

Mayoral, roberto (2000) "La traducción audiovisual y los nombres propios". En Lorenzo, L.; Pereira, A.M. (eds.) *Traducción subordinada (1). El doblaje (inglés-español-galego)*. Vigo: Servicio de Publicacións, Universidade de Vigo.

Orero, Pilar (2004) "The Pretended Easiness of Voice-over Translation of TV Interviews", a *Jostrans* 2 [http://www.jostrans.org/issue02/articles/p_orero.htm]

---- (2005) "La traducción de entrevistas para voice-over". En Zabalbeascoa, P.; Santamaria, L & F. Chaume (eds) *La traducción audiovisual: investigación, enseñanza y profesión*. Granada: Comares, 213-222.

---- (2006) "Synchronization in Voice-over". En José María Bravo (ed.) *A New Spectrum of Translation Studies*. Valladolid: Publicaciones de la Universidad de Valladolid, 255-264.

---- (2009) "Voice-over in audiovisual translation". En Anderman, G; Díaz-Cintas, J. (eds). *Audiovisual translation. Language transfer on screen*. Londres: Palgrave Macmillan, 130-139.

---- (2011) "The Process of Translation for the Production of TV Programmes broadcast by Voice-over". En Díaz-Cintas, Jorge (ed.) *Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen*. London: Palgrave Macmillan.

Paquin, Robert (1998) "Translator, Adapter, Screenwriter", in *Translation Journal* 3, July 1998 <<http://accurapid.com/journal/05dubb.htm>>.

Pönniö, Kaarina (1995) "Voice over, narration et commentaire". En Gambier, Y. (ed.) *Communication audiovisuelle et transferts linguistiques (International Forum, Strasbourg, 22-24 June 1995)*. Special issue of *Translatio (FIT Newsletter / Nouvelles de la FIT)*, 303-307.

Remael, Aline (1995-1996). "From the BBC's *Voices from the Island* to the BRTN's *De President van Robbeneiland*. A Case Study in TV Translation", *Linguistica Antverpiensia*, no. XXIX-XXX, 107-128.

Soler, Llorenç (1998) *La realización de documentales y reportajes para televisión*. Barcelona: CIMS.

Wozniak, Monika (2012) "Voice-over or voice-in-between? Some considerations about voice-over translation of feature films on Polish television". En Remael, Aline; Orero, P.; Carroll, M. (eds) *Audiovisual translation and media accessibility at the crossroads*. Amsterdam: Rodopi.